

Vera TOMANIĆ

JEVREJKA U BEOGRADU

Vera Tomanić je rođena 9. januara 1917. godine u Bistrincima kod Osijeka od majke Elze, rođene Grinvald, i oca Pavla Bluma. Ima mlađu sestru Lili, udatu Alpar koja privremeno živi u Frankfurtu.

U holokaustu su, od najuže familije, stradali otac, majka, baka Eleonora Grinvald i mamina sestra Berta. Živeli su svi u istom domaćinstvu.

Posle rata se kao supruga aktivnog oficira bavila poslovima u domaćinstvu i vaspitanjem dece. Ima kćer Mirjanu rođenu 1941, sada je dečiji lekar, i sina Rodoljuba, sedam godina mlađeg, koji je inženjer geodezije, četvero unučadi i praunuka Stefana koji je rođen u Jerusalimu.

Zovem se Vera Tomanić, rođena Blum, a potičem iz jevrejske porodice iz okoline Osijeka. U kući su poštovani svi jevrejski praznici; otac je bio veoma pobožan.

Udajom za Srbina 1939. godine dolazim u Beograd. Tu me zatiču bombardovanje 6. aprila 1941. i početak rata i okupacija Srbije. Bila sam pred porođajem i zato sam otišla kod roditelja u Osijek da se tamo porodim. Zatekla sam sličnu situaciju: vladavinu ustaške NDH i Nemaca i sve ono što ta vlast donosi za Jevreje, što znači nošenje žute trake, paljenje sinagoga, hapšenja talaca i odvođenje prve grupe Jevreja u logor Jasenovac.

Početak 1942. vratila sam se u Beograd u kojem nije više bilo slobodnih Jevreja. Na poziv nemačkih vlasti da se Jevreji moraju prijavljivati odazvala sam se i dobila žutu traku koju sam morala nositi. Pošto mi je muž kao aktivni oficir stare Jugoslovenske vojske bio zarobljenik u Nemačkoj dobila sam specijalnu legitimaciju od „Specijalne policije – Odeljenje za Jevreje“, a na osnovu odredbe Gestapoa za Srbiju. S tim dokumentom mi je dozvoljeno da boravim u Beogradu, uz naređenje da ne smem napustiti grad ni mesto stanovanja. Ovaj dokument sam dobila u Ulici Džordža Vašingtona br. 21, a overen je i u Feldskomandaturi (današnja zgrada Narodnog muzeja kod Narodnog pozorišta). Za dete, kćer Mirjanu, nisam imala nikakav dokument, pa sam je

<p>SPEZIALPOLIZEI Abteilung für Juden</p> <p>BESCHEINIGUNG</p> <p>Die Jüdin <u>TOMANIĆ M. VERA</u> geb. am <u>9.1.1917</u> in <u>Bistrinci</u> wohnhaft <u>Koste Taušanovića 3</u> kann, auf Grund anlegender Genehmigung des Chefs der Einsatzgruppe der Sicherheits- polizei und des S.D., Abt. IV/D., vom <u>23.6.1942</u> weiter in <u>Belgrad</u> verbleiben.</p> <p>Belgrad, den <u>29.VI.1942</u></p> <p><i>Kilner</i> <i>44. Gauiglyastifur</i></p>	<p>SPECIJALNA POLICIJA "Odeljenje za Jevreje"</p> <p>OBJAVA</p> <p>Jevrejka <u>TOMANIĆ M. VERA</u> rođena <u>9-1.1917</u> u <u>Bistrinci</u> sa stanom <u>Koste Taušanovića 3</u> može, na temelju priloženog odobrenja GESTAPO-a Odel. IV/D., od <u>23.6.1942</u> da ostane i dalje u Beogradu.</p> <p>Belgrad, <u>29.VI.1942</u></p> <p><i>Kilner</i> policijski komesar.</p>
---	---

Objava iz 1942. kojom se, na osnovu odobrenja Gestapoa, Veri Tomanić dopušta dalji boravak u Beogradu. Objava je jedini dokument koji je ona sačuvala iz vremena okupacije grada

zbog toga morala kriti. Tek sam 16. oktobra 1943. od Predsedništva ministarskog saveta – Odseka za zbrinjavanje zarobljenika, za sebe i jednu osobu starosti ispod šesnaest godina dobila legitimaciju koja mi je omogućila da se slobodnije krećem, a dobila sam je kao žena ratnog zarobljenika Mirka Tomanića.

U stanu u kojem sam živela je svakog meseca po nekoliko puta dolazila kontrola da proveri da li nekoga ne skrivam, a kontrole su uvek obavljane noću. Moja sloboda je bila veoma ugrožena: i najmanja sumnja bila bi dovoljna da sa detetom budem sprovedena u logor. Stoga sam iz kuće odmah sklonila radio da me ne bi osumnjičili da slušam radio London ili neku drugu „neprijateljsku radio-stanicu“.

Viđala sam moje sunarodnike Jevreje na ulicama kako pod nemačkom stražom raščišćavaju ruševine od bombardovanja. Viđala sam i oglase o streljanju Jevreja kao odmazdu za razne diverzije. Na jednom takvom oglasu naišla sam na ime mog rođaka Ernesta Grinvalda koji je stanovao u Ulici Strahinjića Bana.

Četiri generacije porodice – fotografija poslata 1942. Verinom suprugu Miloradu, koji se nalazio u zarobljeništvu u Nemačkoj

Kada su u junu 1942. dovedena šestorica obolelih oficira Jevreja iz zarobljeničkih logora u Nemačkoj saznala sam da je među njima i moj poznanik apotekar Bela Gutman. Posetila sam ga više puta u bolnici i pokušala da organizujem njegov odlazak u Osijek pošto su osječki Jevreji u to vreme još uvek bili na slobodi. Međutim, ta grupa je posle nekoliko dana odvedena i pobijena.

Život u Beogradu za vreme okupacije bio je zaista težak ne samo usled materijalnih razloga nego i zbog potpune nesigurnosti. Da bih imala od čega da živim rasprodala sam sve što se moglo unovčiti. Uprkos teškoćama uspevala sam da ocu šaljem pakete u koncentracioni logor Jasenovac, ali posle dva ili tri meseca pošto se prestao javljati i ja

sam prestala da mu šaljem pakete. Majci nisam mogla da pošaljem ni prvi paket jer je odmah po dolasku u logor Stara Gradiška ubijena sa ostalim ženama iz Osijeka. Za sve vreme rata slala sam pakete mužu u zarobljenički logor. Tako je prolazio moj život u godinama rata, u brizi i strahu za sebe i dete, za moje u logoru, za muža u zarobljeništvu.

U Srbiji su jedino Jevrejke iz mešovitih brakova ostale na slobodi. Jevreji oženjeni Srpkinjama odvedeni su odmah 1941. i pobijeni. Roditelji i šira porodica od oko sedamdeset članova odvedeni su u Jasenovac, Staru Gradišlu i Poljsku, a porodica moga oca stradala je u Mađarskoj.

Posle oslobođenja se živa vratila jedino moja sestra Lilika.

Ostao mi je i čuvam jedino ovaj dokument s kojim sam kao Jevrejka preživela u okupiranom Beogradu.

Spomenik beogradskim Jevrejima stradalim u Drugom svetskom ratu, podignut na Dorćolu, na obali Dunava, rad vajara Nandora Glida (Snimila: Malvina Humski)